

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNE KARŞI TUTUMU

Doç. Dr. Cemil ÖZTÜRK*

İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Atatürk Eğitim Fakültesi Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Semra ÜNAL*

Eğitim Bölümü Program Geliştirme Ana Bilim Dalı
Teknik Eğitim Fakültesi Marmara Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarının dört ve beşinci sınıflarında Sosyal Bilgiler dersini veren sınıf öğretmenlerinin, bu derse karşı tutumlarının derecesini saptamaktır. Bu amaçla, 1997-1998 öğretim yılında, İstanbul'un merkeze yakın ilçelerinde görev yapan 96'sı bay, 118'i bayan 214 sınıf öğretmenine araştırmacılar tarafından geliştirilen anket ile tutum ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış, cinsiyet değişkenine göre "t" testi, meslekî kıdem, mezun olunan okul ve sınıf mevcudu değişkenlerine göre tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine karşı "bazen" olumlu tutum gösterdikleri saptanmıştır. Bu tutumun, cinsiyet, meslekî kıdem, mezun olunan okul ve sınıftaki öğrenci sayısına göre değişmediği görülmüştür.

ABSTRACT

The purpose of this study is to find out the attitudes of elementary school 4th and 5th grades teachers towards social studies. A questionnaire and an attitude scale both developed by the researchers were applied to 214 elementary school teachers. 118 of 214 teachers were females. Frequency and percentage, t-test and one way ANOVA techniques were used to analyze the data. The results have shown that the elementary school teachers "sometimes" had positive attitudes towards the social studies. The gender, school of graduation, seniority at work and the number of students at classes had no significant effect on the level and direction of attitude.

---

* Doç. Dr. Cemil ÖZTÜRK ve Doç. Dr. Semra ÜNAL bu araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

POBLEM

Türkiye’de ilköğretimin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarıyla temel ilkelerine uygun olarak, i) çocuklara iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onları millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek; ii) ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğretime hazırlamaktır (MEB, 1997).

Gerek *İlköğretim Okulu Programı* (1997), gerekse *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* (MEB, 1998), bu amaçlara ulaşmak bakımından Sosyal Bilgiler dersine çok önemli bir misyon yüklemiştir. Nitekim, dördüncü sınıftan sonraki eğitim ve öğretim faaliyetlerinde, bu yaş grubu çocukların büyüme ve gelişme özellikleri göz önünde bulundurulup “toplu öğretim” ilkesine göre programlanan Sosyal Bilgiler dersi, iki miğfer derslerden birisi olarak kabul edilmiştir (MEB, 1997).

Sosyal Bilgilerin miğfer ders olarak kabul edilmesinin nedeni, onun birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bir *vatandaşlık eğitim programı* olarak kabul edilmesidir. Bu program, yetiştirdiği vatandaşlarda, evrensel iki temel beceriyi, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi amaçlar (Barth, 1991; Barth ve Demirtaş, 1997; Nelson, 1987).

Barth’a (1991) göre, sosyal bilgilerin amaçları arasında, demokratik bir toplumu oluşturacak etkin bireylerde, söz konusu iki becerinin yanı sıra, onları kullanmak için gerekli alt yapıyı oluşturacak şu dört hedef becerinin gerçekleştirilmesi de bulunmaktadır:

- Bilgi edinebilme,
- Bilgiyi analitik olarak kullanabilme,
- İnanç ve değerleri inceleyebilme,
- Bilgi ve beceriyle donanmış bir birey olarak toplumda aktif rol alabilme.

Görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersinin, taksonomik bakımdan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedefler bulunmaktadır. Bu durum, diğer dersler için de söz konusudur. Fakat, Sosyal Bilgilerin en belirgin özelliklerinden biri, duyuşsal hedeflerin programda diğer derslerdekine oranla daha ağırlıklı olmasıdır. *İlköğretim Programı* ile *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* karşılaştırıldığında, ilköğretimin belli başlı duyuşsal amaç ve görevlerinin önemli ölçüde Sosyal Bilgiler dersine yüklendiği görülecektir.

Nitekim, Sosyal Bilgiler dersinin “vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden” amaçları özet olarak şunlardır (MEB, 1997 ve 1988):

Öğrencileri;

- Ailesine, ulusuna, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, özverili ve erdemli iyi bir vatandaş, mükemmel birer insan olarak yetiştirmek;
- Tarih, yurt ve ulusal kültür bilinci kazandırmak;
- Türk ulusu ve yurdunun refah ve geleceği için çalışma ve her türlü özveride bulunma bağlamında olumlu tutum geliştirmek;
- Cumhuriyet, demokrasi, insan hakları konularında duyarlı ve bilinçli hale getirmek;
- Vatandaşlık görev, sorumluluk ve haklarını bilmek ve bunların gereğini yerine getirmek...

İlköğretim okulları programına, böylesine önemli hedefleri gerçekleştirmek üzere konulan Sosyal Bilgiler dersinin, bunu başarabilmesi, tamamen, programın uygulayıcısı olan öğretmenin göstereceği performansa bağlıdır (Nelson, 1987). Çünkü, içeriği ve yaygın olarak uygulanan öğretim yöntemleri dolayısıyla öğrencilerin pek fazla hoşlanmadığı, sıkıcı bulunduğu ve yaşamları ile doğrudan ilgili bulmadıkları bu derse karşı, öğrencilerde olumlu bir tutum geliştirmek, öğretmenin sınıfta oluşturacağı uygun bir öğretim iklimine ve onları öğretim etkinliğinin içine aktif olarak sokmasına bağlıdır (Cleaf, 1991).

Fakat, öğretmenin tüm bunları başarabilmesi için, etkili bir öğretilerde bulunması gereken özellikleri taşıması ve bu bağlamda, derse karşı kendisinin *olumlu bir tutum içerisinde olması* gerekir. Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki başarı düzeyi ile öğretmenin içsel olarak belirlediği beklenti düzeyi arasında doğru ilişki bulunmaktadır. Öğretmen, yüksek bir başarı beklentisi içinde ise ve bunun için gerekli çabayı gösteriyorsa, büyük bir olasılıkla öğrenciler, onun bu beklentisini gerçekleştirecektir. Eğer öğretmen, sosyal bilgileri heyecan verici buluyorsa, öğrenciler bu dersin konularını öğrenmeye daha istekli olacaktır. Keza, öğrencilerin iyi vatandaşlık becerileri sergilemelerini bekliyorsa, öğrenciler, özellikle öğle davranacaktır (Cleaf, 1991).

Öğretmenin derse karşı olumlu bir tutum içinde olması kadar, sınıf içindeki davranışları da öğrenme üzerinde büyük bir etki yapmaktadır. Bu davranışlar i) planlamak ii) pekiştirmek, iii) açıklık, iv) isteklilik, v) adım adım gitmek, vi) soru sormak ve vii) izlemek, olarak belirlenebilir. Bunlardan *isteklilik*, önemli ölçüde, öğretmenin derse karşı tutumu ile ilgilidir. Etkili bir öğretmen isteklidir ve bu,

sınıfa da yansır. O, konu, öğrenme ve öğrencileri ile ilgili olarak heyecan sahibidir. Böyle bir durumda, öğrenciler, öğrenme için gerekli çabayı gösterme yönünden daha heyecanlı ve istekli olurlar. Başka bir deyimle, isteksiz bir öğretmen, beklenen düzeyde heyecan verici Sosyal Bilgiler dersleri yapamaz (Cleaf, 1991).

Etkili bir öğretimde öğretmenin bireysel nitelikleri de son derece önemlidir. Bunlar i) motivasyon, ii) bireyler arası iletişim becerileri ve iii) kişisel becerilerdir. *Motivasyon*, etkili öğretimin ön koşullarından biridir. Mükemmel öğretmenler, kendileri kadar öğrencilerini de söz hakkı tanırlar. Eğitim ve öğrencilerinin başarı olasılığı, onları heyecanlandırır. Sınıf dışında da öğrencileri ile ilgilenirler ve her zaman onların yanında olurlar. Öğrencilerinin başarısı, onlar için manevî bir ödüldür. Nihayet, motivasyon sahibi sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerinin sosyal bilgilere olan ilgilerini harekete geçirirler (Cleaf, 1991).

Araştırmanın Amaçları

Görüldüğü gibi, ilköğretim okullarında miğfer derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersinin genç kuşakları iyi birer vatandaş olarak yetiştirme ile ilgili misyonunu yerine getirebilmesinde, bu dersi veren öğretmenlerin derse karşı tutumu belirleyici öğelerden birisidir. Bu nedenle, bu çalışmada, genel olarak, ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi veren öğretmenlerin bu derse karşı tutumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda, şu sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim okullarının dördüncü ve beşinci sınıflarında Sosyal Bilgiler dersi veren öğretmenlerin bu derse karşı tutumlarının düzeyi nedir?
2. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Sınıf öğretmenlerinin meslekî kıdemlerine göre, sosyal bilgiler dersine karşı göstermiş oldukları tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
4. Sınıf öğretmenlerinin en son mezun oldukları okula göre, sosyal bilgiler dersine karşı gösterdikleri tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?
5. Sınıf öğretmenlerinin, sınıflarındaki öğrenci sayısına göre, sosyal bilgiler dersine karşı gösterdikleri

tutumlarında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

Sayıtlar

1. Tutum ölçeğinin geçerliği için başvuru uzmanların görüşleri yeterlidir.
2. Sınıf öğretmenleri tutum ölçeğine verdikleri cevaplarda gerçek görüşlerini yansıtmaktadırlar.

Sınırlamalar

Bu araştırma;

1. 1997-1998 öğretim yılında İstanbul ilinde görev yapan 214 sınıf öğretmenin görüşleriyle,
2. Sosyal Bilgiler dersine karşı gösterdikleri tutumlarıyla,
3. Tutum ölçeğinde yer alan sorularla sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları betimlendiği için, survey yöntemi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini İstanbul ili sınırları içindeki ilköğretim okullarında görevli bulunan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, 1997-1998 öğretim yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin uygulama okullarındaki 214 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Ölçme Araçları

Araştırmanın alt problemlerine cevap aramak amacıyla ilgili literatür çalışması yapılmış, uzman ve öğretmen görüşleri alınmıştır. Toplanan bilgilerden yararlanılarak, araştırmacılar tarafından Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumu belirleyecek bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin genel uygulamasına geçmeden 20 kişilik bir öğretmen grubuna taslak halindeki ölçek verilmiş ve anlaşılabilirliği ters edilmiştir. Ölçeğin alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

Tutum ölçeği likert tipi beş derecelidir. Ölçek iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde sınıf öğretmenlerinin demografik

özelliklerine ilişkin altı soru, ikinci bölümde öğretmenlerin tutumlarına yönelik 11 soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki sorular, “her zaman” (5), “çoğunlukla” (4), “bazen” (3), “nadiren” (2), “hiçbir zaman” (1) seçeneklerini içerecek şekilde hazırlanmış ve olumludan olumsuz doğru puanlanmıştır.

Analizler

Tutum ölçeğinin öğretmenler tarafından doldurulmasından sonra, elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış, cinsiyet değişkenine göre “t” testi, meslekî kıdem, mezun olunan okul ve sınıf mevcudu değişkenlerine göre tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analizler sonucu elde edilen bulguların anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak amacıyla tablolar oluşturularak yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

I. Demografik Özelliklerle İlgili Bulgular:

Bu bölümde, araştırma kapsamındaki sınıf öğretmenlerinin demografik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, araştırmanın amacı bakımından önem taşıyan demografik özellikleri *Tablo 1*'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

ÖZELLİKLER	f	%
• <i>Cinsiyet</i>		
Bay	96	44,9
Bayan	118	55,1
• <i>Yaş</i>		
20-24	11	5,1
25-29	21	9,8
30-34	19	8,9
35-39	41	19,2
40 ve üzeri	122	57,0
• <i>Kıdem</i>		
1-5	35	16,4
6-10	20	9,3
11-15	18	8,4
16-20	43	20,1
21 ve üzeri	98	45,8
• <i>Mezun olunan okul</i>		
İlk öğretmen okulu	77	36,0

İki yıllık eğitim enstitüsü	57	26,6
Eğitim yüksek okulu	26	12,1
Eğitim fakültesi sınıf öğretmeni bölümü	20	9,3
Diğer	34	15,9
• <i>Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili hizmet-içi eğitim alma</i>		
1 kez	78	36,4
2 kez	9	4,2
3 kez	3	1,4
4 kez ve daha fazla	1	0,5
Hiç	123	57,5
• <i>Sınıf mevcudu</i>		
25-35	31	14,5
36-45	23	10,7
46 ve daha fazla	160	74,8

Tablo 1 incelendiğinde görüleceği gibi, araştırma kapsamındaki öğretmenlerin cinsiyet dağılımları birbirine yakındır. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (% 57,0) 40 yaş ve üzerinde bulunmakta, genç gruptakilerin oranı oldukça düşüktür (% 5,1).

Yaş değişkenine paralel olarak, araştırma kapsamındaki öğretmenlerin meslekî de, ağırlıklı olarak, 21 yıl ve üzerinde bulunmuştur. Bu durum, araştırmanın İstanbul'un merkezî ilçelerinde yapılması ile ilgilidir. Çünkü, buralardaki okullara atanabilmek için, meslekî kıdem bakımından ön sıralarda bulunmak gerekmektedir.

Öğretmenlerin çoğunluğu (%36,0) ilk öğretmen okulu ve iki yıllık eğitim enstitüsü (%26,6) mezunudur. Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin kıdemi dikkate alındığında, mezun olunan okulların çoğunlukla bunlar olması doğaldır.

Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu (%57,7) sosyal bilgiler dersine ilişkin hiçbir hizmet-içi eğitim almadıklarını, ancak bir kısım öğretmen (% 36,4) sadece bir kez böyle bir eğitim programına katıldıklarını belirtmiştir. Bu durum, meslekî kıdemi ilerlemiş olan öğretmenlerin araştırma kapsamında olduğu dikkate alınır, Türk eğitim sisteminde, bu alanda meydana gelen gelişmelerin öğretmenlere aktarılmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Öğretmenler büyük oranda (% 74,8) sınıflarındaki öğrenci mevcudunun 46 ve üzerinde olduğunu belirtmişlerdir.

II. Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumla İlgili Bulgular:

Araştırma kapsamındaki sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular ve yorumlar, alt problemlere göre bu bölümde yer almıştır.

1. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri *Tablo 2*'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Gösterdikleri Tutumlarının Dereceleri

TUTUMLAR	DERECELER									
	5 Her zaman		4 Çoğunlukla		3 Bazen		2 Nadiren		1 Hiçbir zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. SBD'ni vermeye diğer derslerden daha fazla bir istek duyuyor musunuz?	49	22,9	55	25,7	73	34,1	26	12,1	11	5,1
2. Bu dersin konularını öğretmek sizde ayrı bir heyecan uyandırıyor mu?	44	20,5	65	30,4	69	32,2	25	11,7	11	5,1
3. Programda bu derse ayrılan sürenin arttırılmasını istiyor musunuz?	46	21,5	38	17,8	54	25,2	28	13,1	48	22,4
4. Öğretim sırasında olumsuz bir tutumla karşılaştığınızda derse verme isteğinizde herhangi bir değişme oluyor mu?	4	1,9	16	7,5	81	37,9	58	27,1	55	25,7
5. SBD'nin demokrat ve etkin bireyler yetiştirdiğine inanıyor musunuz?	74	34,5	67	31,3	36	16,8	14	6,5	23	10,7
6. SBD'ni vermede yetersiz olduğunuzu düşündüğünüz oluyor mu?	6	2,8	7	3,3	77	36,0	56	26,2	68	31,8
7. Türkiye ve dünyadaki son gelişmelerin bu dersin önemini arttırdığına inanıyor musunuz?	81	37,8	81	37,9	27	12,6	8	3,7	17	7,9
8. Okulunuzda öğretmenler belli zümrelere ayrılrsa, öncelikle SBD öğretmeni olmak ister misiniz?	58	27,1	34	15,9	39	18,9	22	10,3	61	28,5
9. SBD'nin gelecek kuşakların dünya görüşünü oluşturmada birinci derecede önemli olduğu görüşüne katılıyor musunuz?	93	43,5	64	29,9	28	13,1	16	7,5	13	6,1
10. sSBD konusunda kendinizi geliştirme ihtiyacı duyuyor musunuz?	63	29,4	42	19,6	67	31,3	26	12,1	16	7,5
11. Önemli gün ve haftalarla ilgili konuları işlerken, öğrencilerde yeterli düzeyde ilgi ve heyecan uyandırdığınızdan endişe ettiğiniz oluyor mu?	11	5,1	22	10,3	82	38,3	49	22,9	50	23,4

Not: Sosyal Bilgiler Dersi kısaltma: SBD

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenler en çok (% 34,1) bazen Sosyal Bilgiler dersini vermeye diğer derslerden fazla istek duymaktadırlar. Bu sonuç, örneğin ABD’deki sınıf öğretmenlerinin bu derse diğer derslere oranla daha az zaman ayırmaları (Schug ve Beery, 1987; Kincheloe, 1991; Cleaf, 1991) ve buna paralel olarak onu, geleneksel düzlemde sıkıcı bulmaları (Kariel, 1969) yönündeki bulgularla paralellik göstermektedir.

Bu dersin konularının en çok (%32,2) bazen kendilerinde heyecan uyandırdığını belirtmekte, diğer görüşler de olumlu dereceler yönünde çoğunluğu oluşturmaktadır.

Programlarda bu derse daha fazla süre ayrılması konusunda, öğretmenlerin görüşleri dengeli bir dağılım göstermekte olup, bu konuda “her zaman” veya “hiçbir zaman” derecelerinde olumlu veya olumsuz görüş bildirenlerin oranı yaklaşık olarak aynıdır(% 22,0).

Öğretmenler dersin öğretimi sırasında olumsuz bir tutumla karşılaştıklarında, en çok (% 37,9) bazen derse verme isteğinde değişme olduğunu belirtirken, bu yöndeki görüşlerin olumsuz dereceler yönünde arttığı görülmektedir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin demokrat ve etkin bireyler yetiştirdiğine en çok (%34,5) her zaman inandıkları belirlenmiştir. Aynı şekilde, öğretmenler bu dersin öneminin ülkede ve dünyada meydana gelen son gelişmelere paralel olarak arttığı konusunda çoğunlukla (% 75,7) hemfikirlerdir.

Öğretmenler en çok (% 36,0) bazen kendilerini bu derse vermede yetersiz bulmakta, ancak genel olarak, öğretmenlerin kendilerini yetersiz bulmadıkları görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenlerde, okullarda belli zümreler oluşturulacak olsa, öncelikle Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni olmayı isteme konusunda “her zaman” ve “hiçbir zaman” derecelerinde olumlu ve olumsuz görüş bildirenlerin oranları, yaklaşık olarak aynıdır.

Öğretmenler, öğrencilerin dünya görüşlerinin oluşmasında bu derse en çok (% 43,5) her zaman önemli bulmaktadırlar ve Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi konusunda en çok (% 31,3) bazen eğitim almak ihtiyacını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Önemli gün ve haftalarda ilgili konuların işlenmesinde öğretmenler, öğrencilerinde en çok (%38,3) bazen yeterli düzeyde ilgi ve

heyecan uyandırdıkları endişesini duydukları yönünde görüş belirtmişlerdir.

Bu veriler, Sosyal Bilgiler dersinin bireyin iyi vatandaş olarak yetişmesi, içinde yaşadığı çevreyi tanıması, sosyal sorunları çözmesini sağlayacak bilgi ve becerileri kazandırması gibi fonksiyonlarının öğretmenler tarafından yeterince önemsenmediği gerçeğini yansıtmaktadır.

2. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Sosyal Bilgiler dersine karşı gösterdikleri tutumlarda, yapılan “t” testi sonuçlarına göre $p < 0.5$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum, öğretmenlerin erkek veya kadın olmaları ile tutumları arasında bir ilişki bulunmadığını göstermiştir.

3. Öğretmenlerin meslekî kıdemleri ile Sosyal Bilgiler dersine karşı gösterdikleri tutum arasındaki farklılığı belirlemek için yapılan varyans analizinde, 5. madde dışında, $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bununla beraber, öğretmenlerin görüşleri, bu dersin demokrat ve etkin bireyler yetiştirmeye katkı sağladığı konusunda, kıdemlerine göre $p < .05$ düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durum, öğretmenler bu dersin, öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişmelerine katkıları konusunda inançlarının farklı olduğunu yansıtmaktadır.

4. Öğretmenlerin en son mezun oldukları okullara göre tutumlarında $p < .05$ düzeyinde bir farklılık görülmemektedir. Bu durum, öğretmen tutumları üzerinde, mezun olunan okul değişkeninin belirleyici bir rol oynamadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

5. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayılarına göre, Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumlarında $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları üzerinde sınıftaki öğrenci miktarı kayda değer bir etkide bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Sınıf öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersine karşı “bazen” olumlu tutum göstermektedir. Bu düzeyde bir tutum, söz konusu dersin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedeflerini gerçekleştirme yönünden yetersizdir. Bu durumdaki öğretmenler, zaten derse karşı genel

olarak olumsuz bir tutum içindeki öğrencilerde (Cleaf, 1991), olumlu tutum geliştirme, sınıfta iyi bir eğitim iklim ve ortamı oluşturarak öğrencileri öğrenmeye karşı istekli kılma gibi işlevleri yerine getiremezler. Dahası böylesi öğretmenler, kendileri bu alanda geliştirme ihtiyacını da duymazlar (Kincheloe, 1991).

2. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersini vermek için gerekli nitelikleri taşıma bakımından kendilerini yeterli bulmaktadırlar. Bu yeterlik görecelidir. Her meslek adamı gibi, öğretmenlerin de devamlı olarak kendilerini geliştirme gereksinimi vardır (Kincheloe, 1991).
3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine gösterdikleri tutum cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir.
4. Genel olarak, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerine karşı göstermiş oldukları tutum, meslekî kıdemlerine göre değişmemektedir.
5. Öğretmenlerin mezun oldukları okullara göre, Sosyal Bilgiler dersine gösterdikleri tutum değişmemektedir.
6. Sınıf mevcudunun az veya çok olması öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumuna etkide bulunmamaktadır.

Öneriler

Bugün batıda, sosyal bilgiler öğretimi alanında ciddi bir rönesans yaşanmaktadır ve bu rönesansın merkezinde de öğretmenler bulunmaktadır (Cleaf, 1991). Bu nedenle, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin geliştirilmesi için öğretmenlerle ilgili olarak şu önlemlerin alınması gerekir:

1. Türkiye, sosyal bilgiler öğretimi öğretmeni yetiştirme işine önem vermelidir. Bu bağlamda, eğitim fakültelerindeki yeniden yapılanmayla (1998-1999) birlikte, *sosyal bilgiler öğretmenliği ana bilim dallarının* kurulması önemli bir adımdır. Böylece, en azından, bu alana yönelik daha olumlu tutum sahibi kişilerin sosyal bilgiler öğretmeni olması sağlanabilir. Ne

var ki, sosyal bilgiler öğretmenliği ana bilim dallarının kurulması, söz konusu sorunun çözümü için yeterli değildir. Çünkü, bu ana bilim dallarına, diğer pek çok bölüm ve ana bilim dalında olduğu gibi, başka yerlere puanı tutmadığı için burayı tercih eden öğrenciler gelebilir. Bu nedenle, eğitim fakültelerine öğrenci alım şekli yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalı, hizmet öncesi eğitim aşamasında da, öğretmen adaylarında, bu mesleğe karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

2. 1998-1999 öğretim yılı başında faaliyete geçen sosyal bilgiler öğretmenliği ana bilim dalları, ilköğretimin 6 - 8. sınıflarına öğretmen yetiştirmektedir. Oysa ki, Sosyal Bilgiler dersi, dördüncü sınıfta başlamaktadır. Bu durumda, beşinci sınıfa kadar bu dersi, sınıf öğretmenleri vermektedir. Bu nedenle, sınıf öğretmenlerine de hizmet öncesi ve hizmet içinde, sosyal bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik programlar uygulanmalıdır. Bu bağlamda, sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimi bakımından ne denli önemli olduğu vurgulanmalıdır.
3. Gerek sınıf öğretmenleri, gerekse sosyal bilgiler öğretmenleri, söz konusu dersin öğretimi ile ilgili yöntem, etkinlik ve stratejilerle öğretim araç – gereçleri konusunda sürekli geliştirilmelidir. Bu bağlamda, öğretmenlere hizmet süreleri boyunca hizmet içi eğitim kursları açılmalıdır. Fakat, bu kursların açılması yeterli değildir. Mutlaka onları daha etkin ve verimli kılacak önlemler de alınmalıdır.
4. Bu arada, Sosyal Bilgiler dersini veren öğretmenlerde çok yaygın olan sosyal bilgiler öğretiminde yeterli oldukları kanısı da sorgulanmalıdır. Yapılan araştırmalar, sınıf öğretmenlerinin bu derste, yöntem, etkinlik, strateji ve araç – gereçleri kullanma durumu bakımından hiç de iyi bir tablo çizmediklerini göstermektedir (Öztürk ve Sağlam, 1997; Öztürk ve Baysal 1998). Bu nedenle, öğretmenler, dünyada eğitim ve öğretim alanında hızlı bir

değişim/dönüşüm yaşandığını ve buna ayak uydurabilmek için sürekli olarak kendilerini yenilemeleri gerektiği konusunda bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmelidir.

5. Bugün Millî Eğitim Bakanlığı, özellikle ilköğretimde büyük ölçüde nicelik ile ilgili sorunlarla uğraşmaktadır. Fakat, gecikmeden niteliğe yönelik projeleri de uygulamaya koymak zorundadır. Bu çerçevede, öğretmenlerin meslekî performans ve yeterliklerini sürekli olarak izlemeli ve saptanan eksiklikleri gidermek için önlemler almalıdır.

6. Öte yandan, çoğu öğretmen, Sosyal Bilgiler dersi kadar, mesleğine karşı da olumlu bir tutum içerisinde değildir. Bunun birçok nedeni vardır. Bunların başında, bugün öğretmenlerin içinde bulunduğu büyük ekonomik sıkıntı gelmektedir (Başaran, 1978). Devlet, öğretmeninden iyi bir motivasyon ve performans bekliyorsa, öğretmenlerin herkesçe bilinen sorunlarına çözüm bulmaya çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

- Barth, James L (1991), **Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials**, Lanham, University Press of America, Inc.
- Barth, L. James ve Demirtaş, Abdullah (1997), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi / Kaynak Üniteler**, Ankara, YÖK / Dünya Bankası.
- Başaran, İbrahim Ethem (1978), **Eğitim Psikolojisi**, (Beşinci Baskı), Ankara.
- Kariel, Herbert G. (1969), "Updating Instruction in the Social Studies", **Readings for Social Studies in Elementary Education**, (Second Edition), (Ed.: John Jarolimek ve Huber M. Walsh), Collier – Macmillan Canada, LTD., ss. 111-114.
- Kincheloe, Joe L (1991), **Getting Beyond The Facts / Teaching Social Studies in the Late Twentieth Century**, Peter Lang Publishing, Inc.
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı] (1998), "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı", **Tebliğler Dergisi**, No: 2487, Nisan 1988, ss. 531-568.
- Nelson, Murry R. (1987), **Children and Social Studies**, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Schug, Mark C. (1987), **Teaching Social Studies in the Elementary Schools**, Gleniew, Scott, Foresman and Company.
- Van Cleaf, Dawid W. (1991), **Action in Elementary Social Studies**, New Jersey, Prentice-Hall, Inc.

